

Tatjana MASTEN MILEK

Javna ustanova Zeleni prsten Zagrebačke županije

tatjana.masten.milek@zeleni-prsten.hr

KAKO ZAŠTITI KULTURE U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA PRIRODE?

UN-ova Organizacija za hranu i poljoprivredu (FAO) proglasila je 2020. godinu Međunarodnom godinom biljnog zdravlja s ciljem da se na globalnoj razini podigne osviještenost kako zaštita bilja može pridonijeti sprječavanju gladi, smanjenju siromaštva, zaštiti prirode i okoliša i potaknuti ekonomski razvoj.

Hrvatsko društvo biljne zaštite (HDBZ) organiziralo je 64. Seminar biljne zaštite u razdoblju od 4. do 7. veljače 2020. godine u Opatiji, koji je uvršten u službeni kalendar događanja hrvatskog predsjedanja (HR PRESS 2020) Vijećem EU-a kao događaj tipa "D". Seminar je bio fokusiran na pet tema koje široko obuhvaćaju i europski kontekst jer se radi o temama koje ulaze i u novu agendu Europske komisije, a to su: sigurnost hrane, rizici i opasnosti koje nosi unos i korištenje krivotvorenih i neregistriranih pesticida, opasnosti i rizici koje nose karantenski štetnici, zaštita zaštićenih područja prirode od štetnika, bolesti i korova i zdravlje šuma.

Na ovom tradicionalnom seminaru prvi put je zastupljena tema zaštite prirode, i to putem okruglog stola pod nazivom „Kako zaštititi kulture u zaštićenim područjima prirode?“

Slika 1. Gosti okruglog stola „Kako zaštititi kulture u zaštićenim područjima prirode?“

Moderatorica okruglog stola bila je ravnateljica JU Zeleni prsten Zagrebačke županije, dr. sc. Tatjana Masten Milek, a gosti okruglog stola bili su Petra

Kutleša, mag. oecol. iz Ministarstva za zaštitu okoliša i energetike, dr. sc. Marin Grgurev s Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Darko Pleskalt, dipl. ing. iz Hrvatskih šuma d. d., mr. sc. Krešimir Šakić iz NP Krka i Damir Ivačić, dipl. ing. iz Agrobiotesta d. d.

Uvodno je predstavljeno što su to zapravo zaštićena područja prirode i Natura 2000 područja, koliko ih u Hrvatskoj ima, tko njima upravlja te koje kategorije zaštite prirode postoje.

U uvodnom izlaganju prezentirano je da štetni organizmi, kako autohtoni, tako i alohtoni, osobito strane invazivne vrste, mogu raditi probleme u svim kategorijama zaštićenih i Natura 2000 područjima, no kao one najugroženije svakako možemo izdvojiti šumske ekosustave, neovisno u kojoj kategoriji se oni nalazili, te spomenike parkovne arhitekture (SPA).

S aspekta zaštite bilja u šumskim ekosustavima raspravljano je o aktualnim problemima kao što su mediteranski potkornjak u Dalmaciji, i to osobito na Marjanu i Medvednici posljednjih nekoliko godina, hrastova mrežasta stjenica koja se proširila na gotovo cijelom arealu hrasta lužnjaka i dobrim dijelom hrasta kitnjaka, problem sušenja poljskog jasena uzrokovan sinergijom više štetnih faktora, no najviše zbog djelovanja gljive *Chalara fraxinea* te kestenova osa šiškarica koja se brzo proširila po šumama pitomog kestena.

Potencijalni problemi sa štetnim organizmima u spomenicima parkovne arhitekture (SPA) obrađeni su na primjeru jednoga od najljepših u Hrvatskoj, a to je arboretum Trsteno. Najčešći su štetni organizmi koji na ukrasnom bilju mogu raditi štete: mrežasta stjenica platane, lisne uši, štitaste uši, štitasti moljci, razne osice šiškarice, a isto tako i razne grinje šiškarice. Unatrag nekoliko godina najveće probleme u Trstenom radi kornjaš crvena palmina pipa na palmama, dok je problem šimširova moljca stavljen pod kontrolu. Invazivne strane biljne vrste s kojima postoji problem u Trstenom su bambus, pajasen, bagrem i glicinija. Postoje i brojne invazivne strane biljne vrste koje rade probleme u drugim zaštićenim područjima, kao što su ambrozija, falopija, amorfa, pampas trava, ljetni jorgovan, budleja, itd. Činjenica je da se neke invazivne strane biljne vrste uzgajaju kao ukrasne biljke, primjerice pampas trava, budleja, bagrem, što svakako pripomaže njihovu širenju.

Raspravljalo se je o različitim mogućnostima suzbijanja ili sprječavanja širenja spomenutih štetnih organizama, od mehaničkog preko biološkog do kemijskog suzbijanja. Usporedila se konvencionalna primjena sredstava za zaštitu bilja s injektiranjem te su spomenuti i potencijalni negativni aspekti uporabe stranih organizama na novom području s namjerom primjene u biološkoj borbi.

Slika 2. Sudionici rasprave okruglog stola „Kako zaštititi kulture u zaštićenim područjima prirode?“

Nakon vrlo konstruktivne rasprave u koju su se osim gostiju okruglog stola uključili i iskusni stručnjaci Centra za zaštitu bilja, dr. sc. Mladen Šimala, dr. sc. Nenad Novak i Maja Pintar, dipl. ing., glavni čuvar prirode Darko Slukan, dipl. soc. iz JU Zeleni prsten Zagrebačke županije te uvaženi gosti seminara, prof. dr. sc. Vojislav Trkulja iz Poljoprivrednog instituta u Banja Luci i dr. sc. Brankica Tanović iz Instituta za pesticide i zaštitu okoliša u Zemunu, a doneseni su sljedeći zaključci:

- Klimatske promjene mogu utjecati na potencijal štetnosti kako zavičajnih vrsta (pridonijeti da vrste koje nisu pričinjale značajne gospodarske štete to počnu činiti), tako i stranih invazivnih vrsta (da se vrlo brzo aklimatiziraju na novom području i negativno utječu na bioraznolikost te počnu pričinjati gospodarski značajne štete). One su vrlo malo istražene i zapravo nemamo puno egzaktnih podataka o njihovom utjecaju. Započeta istraživanja klimatskih promjena trebaju se nastaviti, a isto tako potrebno je započeti i s novima.

- Strane invazivne vrste narušavaju bioraznolikost u velikoj mjeri, a pričinjavaju i velike gospodarske štete u zaštićenim područjima prirode, lokalnoj poljoprivredi i u šumarstvu, te je potreban sinergistički i cjelovit pristup tom velikom problemu današnjice.

- Međunarodna trgovina i putovanja glavni su krivci za rapidno i nekontrolirano širenje stranih invazivnih vrsta u svim segmentima.

- U zaštićenim područjima nema posebne zabrane korištenja pesticida.

Mogu se koristiti mehaničke metode suzbijanja (mehaničko uklanjanje i dendrokirurgija), biološko suzbijanje, kemijsko suzbijanje i druge raspoložive mjere koje su ekološki prihvatljive.

➤ Problem je svakako nedostatak adekvatnih registriranih pesticida za rješavanje problema.

➤ Metoda injektiranja kod kemijskog suzbijanja je najpogodnija s aspekta zaštite prirode i okoliša, a može biti i vrlo učinkovita i ekonomski povoljna. Potencijalni problem je kod zaštite palmi od crvene palmine pipe, to što se preparat Revive II mora upotrebljavati preventivno.

➤ Zahvati u zaštićenim područjima dopuštaju se samo u slučajevima da isti neće promijeniti obilježja zbog kojih ona imaju status zaštite. Upravo primjer (ne)provođenja zahvata po pitanju potkornjaka gdje je to bilo moguće u određenim granicama, ukazuje na probleme kao što su s jedne strane neadekvatno informiranje javnosti, a s druge strane ne pokazivanje razumijevanja i želje za prihvaćanjem znanstvenih i stručnih činjenica te iste javnosti koja nije kompetentna, a protivi se nužno potrebnim zahvatima. Osim toga često nailazimo i na lošu suradnju različitih struka, te ponekad na slabu komunikaciju dionika određenog prostora. To obično rezultira izostankom pravodobnog djelovanja ili pak njegovim usporavanjem.

Za kraj potrebno je naglasiti da osim klimatskih promjena, glavni negativni utjecaj na gubitak bioraznolikosti i nastanak gospodarskih šteta u poljoprivredi i šumarstvu imaju širenje stranih invazivnih vrsta, te ljudske aktivnosti direktnog uništavanja staništa, pretjeranog iskorištavanje prirodnih resursa (neodrživo gospodarenje) te ispuštanja onečišćivača u okoliš. Bez djelovanja na sve ove čimbenike, nemoguće je zaustaviti negativne promjene kojima smo danas svjedoci. Zdravi ekosustavi prirodno pomažu smanjiti negativne utjecaje klimatskih promjena dok njihovim nestankom i degradacijom dolazi do sve bržih negativnih promjena u klimatskim uvjetima.